

بیانیه انجمن مترجمان آلمان

ترجمه نرگس سروش

انجمن مترجمان آلمان در سالهای ۱۹۷۰ و ۱۹۸۳ دوگردهمایی با عنوان تربیت مترجم حرفه‌ای برگزار کرد. در این دوگردهمایی موضوع اصلی بحث این بود که آیا برنامه‌های موجود تربیت مترجم می‌تواند نیازهای دنیای حرفه‌ای ترجمه را برآورده کند یا خیر. انجمن کمیته‌ای با عنوان کمیته هماهنگی تعیین کرد تا این موضوع را دقیق‌تر تحقیق و تحلیل کرده پیشنهاداتی ارائه کند. کمیته هماهنگی متشکل از مترجمان حرفه‌ای، نمایندگان مؤسسات دولتی و شرکت‌های تجاری و صنعتی و نیز متخصصان آموزش ترجمه بود. این کمیته پس از ده جلسه بحث و تبادل نظر بیانیه زیر را صادر کرد و در ۴ سپتامبر ۱۹۸۶ آن را به ریاست انجمن تسلیم کرد. بیانیه بلافاصله پس از انتشار با استقبال بسیار روبرو شد و به چندین زبان ترجمه شد. پس از انتشار بیانیه، کمیته‌ای تعیین شد تا برحسب اجرای مفاد بیانیه نظارت کند. طرح گسترده POSI که هدف آن ایجاد هماهنگی در برنامه‌های تربیت مترجم دانشگاه‌های سراسر اروپاست مبتنی بر این بیانیه است. هر چند در اجرای طرح POSI، بنابر دلایلی از جمله وحدت دو آلمان، تأکید بیشتر بر کامپیوتر به عنوان ابزار ترجمه و اهمیت فزاینده واژگان فنی، در مفاد بیانیه تجدید نظر شده است، اما بیانیه هنوز هم سندی ارزشمند محسوب می‌شود. این بیانیه که به منظور ایجاد رابطه‌ای معقول میان آموزش ترجمه و نیازهای دنیای حرفه‌ای ترجمه نوشته شده، می‌تواند الهام‌بخش برنامه‌های تربیت مترجم در هر کشوری قرار بگیرد. آنچه در زیر می‌آید ترجمه بخش اعظم این بیانیه است.

۱- اهداف کمیته هماهنگی

اهداف کمیته هماهنگی از این قرار است:

- ارتقای سطح دانش و مهارت فارغ‌التحصیلان رشته ترجمه و اساتید دست‌اندرکار آموزش ترجمه و تربیت مترجم
- متمایز کردن مترجمان باصلاحیت از مترجمانی که کارشان از کیفیت مطلوب برخوردار نیست.
- تلاش برای کسب موقعیت اجتماعی مناسب برای مترجمان متناسب با مسؤولیت‌های این حرفه
- ایجاد وضعیت بهتری برای مترجمان در بازار کار
- تلاش در جهت برآورده کردن نیاز ملت‌ها به درک بهتر از یکدیگر، یعنی برقراری ارتباط مفید و مؤثر بین فرهنگها و ملتها از طریق انجام اقداماتی مشخص در زمینه تربیت مترجم و آموزش مداوم مترجمان
- کمیته هماهنگی با توجه به این اهداف توصیه‌هایی برای برگزاری هر چه بهتر دوره‌های تربیت مترجم ارائه می‌کند. این توصیه‌ها نیازهای حرفه مترجمی را به نحو رضایت‌بخشی برآورده می‌کند. کمیته هماهنگی معتقد است که انجام اقدامات زیر ضروری است:

— رفع نقایص برنامه‌های تربیت مترجم که هنگام استخدام فارغ‌التحصیلان رشته مترجمی مشخص شده است. مثلاً مسلط نبودن بر زبان مبدأ و مقصد، آشنا نبودن به فرهنگ مبدأ و بی‌اطلاعی از موضوع متن مورد ترجمه و نیز نداشتن مهارت‌های لازم در کار عملی ترجمه

— برنامه‌ریزی دوره‌های تربیت مترجم به نحوی که فارغ‌التحصیلان در بازار کار شانس کارایی و استخدام داشته باشند

— آشنا کردن دانشجویان با مسؤولیت‌های حرفه‌ مترجمی

— توجه کافی به دستاوردهای جدید فن آوری که در حرفه مترجمی تأثیر می‌گذارند

— تربیت مترجمان به نحوی که توان انجام مشاغل غیر از ترجمه به شکل سنتی را هم داشته باشند

— برپایی دوره‌های آموزشی برای مترجمان بعد از فارغ‌التحصیل شدن به طوری که بتوانند نیازهای فعلی و آینده دنیای حرفه‌ای ترجمه را برآورده کنند

— ارتقای سطح دانش کسانی که به تربیت مترجم اشتغال دارند با برپایی کلاس‌های مداوم و نیز فراهم کردن شرایطی که این افراد بتوانند در این کلاسها شرکت کرده و با مسائل عملی ترجمه بیشتر آشنا بشوند

— کمیته هماهنگی به‌خوبی آگاه است که به عمل در آوردن توصیه‌هایی که در این یادداشت آمده ایجاب می‌کند که در تقدم و تأخر دروس تجدید نظر شود و نیز لازم است ادارات دولتی، مؤسسات تحقیقاتی، صنعتی و تجاری برای بهبود برنامه تربیت مترجم به مؤسسات آموزشی زیربسط کمک کنند.

۲- نیازهای دنیای حرفه‌ای ترجمه

دانشجویان رشته مترجمی بعد از اتمام تحصیلاتشان باید بتوانند چنان به زبان مقصد بنویسند که نوشته آنها بین ملت‌ها و فرهنگ‌ها ارتباطی مؤثر برقرار کند. بسته به شرایط، مترجم باید قادر به انجام کارهای زیر باشد:

— ترجمه متن از زبان مبدأ به زبان مقصد به نحوی که تا حد امکان مقصود و سبک نویسنده در ترجمه حفظ شود

— ترجمه متن به نحوی که ترجمه در زبان مقصد نقشی متفاوت از نقش خود در زبان مبدأ داشته باشد

— تجدید نظر در ترجمه برای حصول اطمینان از درستی زبان و نقش متن

— تحلیل و خلاصه کردن متن یا نوشتن پانویس و حاشیه بر متن

— تألیف متن برای مقاصد خاص

— درک نقش متن، کسب اطلاعات مربوط به موضوع متن، کسب بینش همه‌جانبه درباره فرهنگ مبدأ و انجام تحقیقات لازم برای درک بهتر متن

— آشنایی با ابزارهای رایج و پیشرفته که مترجمان حرفه‌ای به کار می‌گیرند

۳- تربیت مترجم

۱-۳ اهداف

هدف دوره تربیت مترجم باید پرورش تواناییهای لازم برای ترجمه در سطح حرفه‌ای باشد. دانش حرفه‌ای لازم نخست باید از طریق زبان مادری مترجم به او انتقال داده شود. در خلال دوره آموزش، دانشجویان باید پیام‌زنند که درک هر متن مبتنی بر داشتن پیشینه‌ای درباره آن متن است که مستقیماً در متن نمی‌آید. پس باید دانش مترجم از فرهنگ و زبان مبدأ را تقویت کرد. برای توفیق در این کار مترجم لازم است مدتی در کشور مبدأ به تحقیق بپردازد.

دیگر اهداف دوره تربیت مترجم به قرار زیر است:

- کسب تواناییهای ذکر شده در بخش ۲ از طریق شرکت در کلاس، خواندن متون تخصصی مربوط و انجام تحقیقات لازم و از همه مهمتر آموختن روش کسب دانش و اطلاعات
- سازگار کردن برنامه تربیت مترجم با شرایط متغیر بازار کار، از جمله ایجاد فرصت‌هایی برای فارغ‌التحصیلان برای یافتن کار در خارج از حیطه ترجمه حرفه‌ای
- ایجاد دوره‌های فوق‌لیسانس و دکترا برای مترجمان که آنها را برای فعالیت‌هایی از جمله سخنرانی و تحقیق در باره ترجمه و به‌طور کلی تحقیق درباره زبان آماده می‌کند
- برگزاری دوره‌های آموزش تکمیلی به کمک مترجمان حرفه‌ای برای فارغ‌التحصیلان دوره تربیت مترجم

۲-۳ موضوعات آموزشی

در این قسمت اقداماتی را که به نظر کمیته هماهنگی برای هماهنگ کردن آموزش دانشجویان با نیازهای حرفه مترجمی لازم است بیان خواهیم کرد.

۱-۲-۳ تسلط بر زبان مادری

نداشتن مهارت کافی در استفاده از زبان مادری مشکل عمومی دانشجویان است ولی این مشکل در دوره‌های کارشناسی آموزش ترجمه به شکل حادتری بروز می‌کند. مترجمی قادر است از زبان مادری خود به درستی استفاده کند که بتواند به سبکی متناسب با سبک متن مبدأ، موضوع کتاب و فهم مخاطب ترجمه بنویسد. مترجم همچنین باید بتواند متن را تجزیه و تحلیل کرده و درباره آن اظهار نظر کند.

قبل از پذیرفته شدن در دوره کارشناسی، دانشجویان باید مهارت کافی در استفاده از زبان مادری خود داشته باشند. این مهارت باید در طی دوران تحصیل بسط داده شود و تواناییهای مربوط به هنر ترجمه را نیز در برگیرد. برای رسیدن به این هدف می‌توان دروسی در موضوعات زیر ارائه کرد: تجزیه و تحلیل متن، خلاصه نویسی، تمرین در نگارش به زبان مادری، اصلاح متونی که اشکالات نگارشی دارند، ویرایش متن قبل و بعد از سپردن آن به رایانه (در مورد ترجمه با کمک رایانه و موارد

- دیگر). کمیته هماهنگی برای اینکه دانشجویان مهارت لازم در استفاده از زبان مادریشان را کسب کنند، اقدامات زیر را پیشنهاد می‌کند:
- ارزیابی مهارت‌های دانشجویان در استفاده از زبان مادری به‌عنوان بخشی از امتحان استعداد تحصیلی قبل از پذیرفته شدن در دوره کارشناسی
  - گنجاندن دروسی در برنامه دوره کارشناسی با هدف توسعه و عمق بخشیدن به توانایی دانشجویان در استفاده از زبان مادری خود
  - ارزیابی دقیق مهارت‌های دانشجویان در زبان مادری خود در همه امتحانات کتبی و شفاهی

۲-۲-۳ تسلط بر زبان مبدأ

- تسلط فارغ‌التحصیلان بر زبان مبدأ باید با تسلط آنها بر زبان مقصد، به شرحی که در بالا بیان شد، مطابقت کند. برای دستیابی به این هدف کمیته هماهنگی راه‌های زیر را پیشنهاد می‌کند:
- ارزیابی میزان تسلط دانشجو بر زبان مبدأ از طریق امتحان هوش و استعداد تحصیلی قبل از ورود به دانشگاه
  - برپایی کلاس‌هایی به‌منظور بسط مهارت‌های دانشجو در زبان مبدأ، از جمله آموزش ویدئوهای انواع متون
  - اعزام دانشجو به مدت حداقل چهار ماه به کشوری که در آن زبان مبدأ صحبت می‌شود در طی نیمه اول دوره کارشناسی

۳-۲-۳ آشنایی با فرهنگ مبدأ

- کار مترجم باید بر پایه دانشی عمیق و درکی عام از فرهنگ مبدأ استوار باشد. این دانش برای هر کسی که به‌طور حرفه‌ای به کار ترجمه اشتغال دارد ضروری است و باید در طی دوره تحصیل کسب و ارزیابی شود. دروسی که درک فرهنگی دانشجو را افزایش می‌دهد باید متناسب با نیازهای حرفه مترجمی باشد. موضوعات این دروس به ترتیب اولویت به قرار زیر است:
- تشکیلات سیاسی و مؤسسات دولتی (ساختار سیاسی، ادارات دولتی، نظام آموزشی، مذهب و وسایل ارتباط جمعی)
  - ساختار اقتصادی و نظام بازرگانی (تجارت خارجی، نظام مالیاتی، اتحادیه‌های صنفی)
  - تشکیلات حقوقی (نظام قضایی، قوانین، عقد قراردادها)
  - مهندسی (استانداردها، واحدهای اندازه‌گیری)
  - هنر (ادبیات، هنرهای تجسمی و نمایشی)
- پیشنهادات کمیته هماهنگی:
- برپایی کلاس‌های مقابله‌ای اجباری درباره موضوعاتی که به حرفه ترجمه ارتباط دارند
  - برپایی گروه‌هایی و همایش‌ها و دوره‌های کوتاه‌مدت با دعوت از سخنرانانی که نماینده

مؤسسات دست‌اندر کار در روابط بین‌الملل می‌باشند، مؤسساتی از قبیل اتاق بازرگانی، وزارتخانه‌ها و سفارتخانه‌ها

۳-۲-۴ تسلط بر موضوع

داشتن دانشی نسبتاً جامع از موضوع متنی که قرار است ترجمه شود لازمه ترجمه حرفه‌ای است. به این دلیل، دانشجویان رشته‌های مترجمی باید در طی دوران تحصیل دانشی تخصصی درباره موضوعاتی که در آینده ترجمه خواهند کرد کسب کنند. علاوه بر این تجربه نشان داده که مترجمانی که غیر از تسلط بر زبان مبدأ به سایر موضوعات عام نیز کم و بیش آگاهی دارند در بازار کار موفق‌ترند.

پیشنهادات کمیته هماهنگی:

با توجه به وضعیت بازار کار، آموزش ترجمه باید دو گرایش داشته باشد. در یک گرایش باید دو زبان خارجی و یک رشته تخصصی مطابق با نیازهای حرفه مترجمی تدریس شود. در گرایشی دیگر آموزش ترجمه باید با آموزش رشته علمی غیر از زبان‌شناسی (مثلاً مهندسی مکانیک، مهندسی برق، شیمی، حقوق و غیره) توأم شود.

۳-۲-۵ تئوری ترجمه و زبانهای تخصصی یا LSP

برای اینکه ترجمه به درستی صورت بگیرد، مترجمان باید با استراتژیهای ترجمه حرفه‌ای آشنا بوده و بتوانند آنها را در موقع لزوم به درستی به کار بگیرند. آموزش ترجمه وقتی مؤثر است که علاوه بر تدریس نظری این استراتژیها، دانشجویان را به کار عملی در این زمینه نیز وادارد. تئوری ترجمه شامل عناوین زیر است، هر چند که به این عناوین محدود نمی‌شود: روشهای تحلیل متن از دیدگاه مترجم، الگوهای روان‌شناختی و جامعه‌شناختی متن از نظر ترجمه، تحقیقات مربوط به زبانهای تخصصی (LSP) مرتبط با ترجمه، تحقیقات مربوط به نقش انسان و ماشین در ترجمه ماشینی و تحقیقات مرتبط با ترجمه به کمک رایانه.

دانشجویان باید با تواناییها، محدودیتها و آزادیهای مترجم آشنا شده و دانشی کسب کنند که به وسیله آن بتوانند مشکلاتی را که ضمن کار پیش می‌آید به طور منطقی حل کنند. لازم است دانشجویان بجای آنکه همیشه به شم خود متکی باشند بیاموزند که برای حل مشکلات روشی منطقی-تحلیلی به کار ببرند زیرا در طول دوران آموزش غیرممکن است بتوان تمام مشکلاتی را که مترجم در عمل با آن روبرو خواهد شد پیش‌بینی کرد. بنابراین مترجم حرفه‌ای باید بتواند آنچه را که در دوران تحصیل آموخته در موقعیت‌های جدید به کار بگیرد، آن را تعمیم بدهد و بر اساس آنچه درباره متن یا موقعیت کلام آموخته به نتایجی دست یابد و نتایج به دست آمده را منطقاً توجیه کند. پیشنهادات کمیته هماهنگی:

— در برنامه‌های دروه کارشناسی ترجمه باید دروسی درباره تئوری ترجمه گنجانده شود. در این دروس باید بر عوامل نظری، توصیفی و کاربردی تأکید شود

- این دروس باید الگوها و روشهای مختلف ترجمه و نیز نظرهای گوناگون در مورد ترجمه را بخصوص از دیدگاه کاربردی، به دانشجویان بیاموزد
- دروس نظری نباید بی ارتباط با سایر دروس باشد بلکه دروس باید کیفیتی واحد و مرتبط با یکدیگر تشکیل بدهند. به عبارت دیگر، دروس نظری باید از طریق تمرینات کلاسی با کار عملی ترجمه همراه شود
- دانش دانشجویان در مورد ثنوری ترجمه باید ارزیابی شود
- دروس نظری باید به نحوی طراحی شود که زیربنایی برای مطالعات پیشرفته تر، مثلاً در دوره کارشناسی ارشد، قرار بگیرد

۶-۲-۳ اصطلاح شناسی

برنامه تربیت مترجم باید دانشجویان را با روشهای فرهنگ نویسی و اصطلاح شناسی آشنا کند. بدین منظور باید درسی به تدریس این اصول اختصاص داده شود. این درس باید شامل مطالب زیر باشد: نحوه ساختن اصطلاحات جدید برای مفاهیم تازه، استاندارد کردن اصطلاحات و استفاده از آنها بر اساس استانداردهای مناسب مثل DIN و ISO. دانشجویان باید تکنیک هایی را که اهل فن در کارشان به کار می گیرند بیاموزند به طوری که خود بتوانند به طور مستقل در این زمینه کار و تحقیق کنند و از دانش خود برای استفاده از فرهنگ های لغت و حل مشکلاتی که اصطلاحات ایجاد می کنند کمک بگیرند. تحقیقات اصطلاح شناختی که در دانشکده های تربیت مترجم صورت می گیرد باید با دستورالعمل ها و یافته های مؤسسه تحقیقات آلمان که زیر نظر انجمن مترجمان آلمان فعالیت می کند همخوانی داشته باشد.

۷-۲-۳ دروس ترجمه

فارغ التحصیل دوره مترجمی باید بتواند نوشته را طوری ترجمه کند که ترجمه و متن اصلی نقش واحدی داشته باشند. مترجم باید بداند که برای برقراری ارتباط بین ملتها باید تفاوت های فرهنگی را در نظر داشته باشد. به این دلیل لازم است مترجمان با قواعد و اصول ترجمه متون مختلف آشنا باشند.

پیشنهادات کمیته فرهنگی:

- در دروس ترجمه دانشجویان باید نمونه هایی از انواع متونی را که احتمالاً در آینده با آنها سر و کار دارند ترجمه کنند و بیاموزند که تفاوت های دو زبان در زمینه های دستور، سبک و فرهنگ چگونه در ترجمه بیان می شود
- در دروس ترجمه دانشجویان باید با طیف وسیعی از متون آشنا شوند، از جمله این متون عبارتند از اعلامیه رسمی، دستورالعمل اجرایی، کتابچه راهنما، مقاله، قرارداد، آگهی، مناقصه، مزایده، گزارش سالیانه و غیره
- دانشجویان باید بتوانند با موضوعات نا آشنا خیلی زود آشنایی برقرار کنند. به این منظور لازم

است در درس ترجمه دانشجویان با موضوعات مختلفی آشنا بشوند
 — دانشجویان باید بیاموزند که برای درک بهتر متن گاه لازم است با موضوع متن از نزدیک آشنا شده
 و یا از تصاویر یا نقاشی‌های مربوط استفاده کنند
 — دانشجویان باید بتوانند در زمانی کوتاه ترجمه‌ای قابل قبول ارائه بدهند

۸-۲-۳ درس ترجمه حضوری

در طراحی این درس باید توصیه‌های عملی کلی را که در بخش فوق ذکر کردیم به کار گرفت. علاوه بر این شرایط خاصی را که مترجمان حضوری با آن روبرو می‌شوند و نیز مهارت‌های لازم برای توفیق در این کار را نیز نباید از نظر دور داشت.

۹-۲-۳ ابزار کار مترجمان

دانشگاه‌های تربیت مترجم باید روش‌ها و فنون حرفه‌ای ترجمه را به دانشجویان آموزش داده و آنها را با ابزار این حرفه آشنا کنند. این آموزش مشتمل بر موضوعات زیر است: نحوه استفاده از فرهنگ‌های یک زبانه، دو زبانه و دایرةالمعارفها، نحوه استفاده از متون تخصصی مربوط به یک رشته خاص، تحقیق به ضرورت کار ترجمه، نحوه استفاده از بانک‌های اطلاعاتی و نیز حروفچینی رایانه‌ای.

کمیته هماهنگی پیشنهاد می‌کند در چهار ترم اول درسی در برنامه تربیت مترجم گنجانیده شود که دانشجویان را با جنبه‌های نظری و عملی ابزار ترجمه حرفه‌ای از جمله نرم افزارهای ترجمه رایانه‌ای آشنا کند.

از آنجا که مترجمان حرفه‌ای گاه به حسب ضرورت ترجمه حضوری نیز انجام می‌دهند و برعکس، مترجمان حضوری گاه مجبورند متونی را کتبا ترجمه کنند، کمیته هماهنگی پیشنهاد می‌کند کلاس‌هایی برای تمرین ترجمه حضوری برای مترجمان دایر شود. (مدت متونی که ترجمه می‌شود نباید بیشتر از ۳ دقیقه باشد.) توانایی ترجمه حضوری دانشجویان مترجمی و نیز توانایی ترجمه کتبی دانشجویان ترجمه حضوری باید از طریق امتحان ارزیابی شود.

کمیته هماهنگی معتقد است برای آموزش تواناییها و مهارت‌هایی که در این بیانیه آمده، دوره تربیت مترجم حداقل باید چهار سال باشد. همچنین لازم است در درس برنامه موجود تربیت مترجم، و امتحانات مربوط بر اساس اصول ذکر شده در این بیانیه تجدید نظر شود.

دانشگاه‌های تربیت مترجم باید علاوه بر تربیت مترجم، به انجام تحقیق نیز بپردازند. این گونه تحقیقات ممکن است به سفارش مؤسسات صنعتی یا حرفه‌ای ترجمه صورت بگیرد و موضوع آنها ممکن است اصطلاحات فنی رشته‌ای خاص و یا در زمینه پردازش زبان طبیعی (NLP) باشد. دانشگاه‌های تربیت مترجم باید بودجه و ابزار لازم برای انجام تحقیقات داشته باشند و به اساتید نیز باید وقت کافی برای انجام تحقیق داده شود.

کادر آموزشی دانشگاه‌های تربیت مترجم باید مرتباً آموزش ببینند. اهداف این آموزش از این

قرار است: آشنایی بیشتر با مطالعات زبان‌شناختی، مبانی نظری ترجمه و رشته‌های مرتبط و نیز جدیدترین ابزارهای ترجمه. همچنین این آموزش باید بین کادر آموزشی و مترجمان حرفه‌ای ارتباط نزدیکتری برقرار کند. این ارتباط می‌تواند دانشجویان ترجمه را با پیشرفته‌ترین روشهای ترجمه حرفه‌ای و آخرین تغییرات در وضعیت بازار کار آشنا کند.

مترجمان حرفه‌ای باید به برقراری ارتباط نزدیک با دانشگاههای ترجمه کمک کنند تا در روش‌های تدریس و برنامه آموزشی ترجمه بر اساس واقعیت‌های حرفه مترجمی به‌طور مداوم تجدید نظر شود. برای این منظور موارد زیر پیشنهاد می‌شود: الف) همه ساله، مترجمان مقالاتی درباره وضعیت حرفه ترجمه و مشکلات مترجمان حرفه‌ای در دانشگاهها ارائه کنند. ب) مترجمان حرفه‌ای دانشجویان را در نوشتن پایان‌نامه یاری کنند، مخصوصاً اگر پایان‌نامه‌ها در مورد اصطلاحات علمی باشد. نحوه کمک به این صورت است که مترجمان موضوعات نیازمند به تحقیق را به دانشگاهها گزارش می‌کنند و دانشگاهها نیز این موضوعات را به اطلاع دانشجویان می‌رسانند. ج) مترجمان حرفه‌ای دانشجویانی را که در حال نوشتن پایان‌نامه خود هستند در یافتن منابع لازم کمک می‌کنند. د) دانشگاهها برخی از مترجمان حرفه‌ای را که از مهارتهای تدریس نیز برخوردارند برای آموزش ترجمه به‌طور قراردادی و برای تدریس دروسی خاص به کار می‌گیرند.